

Чорний Микола Васильович,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат медичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНОТИПОСКОПІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТА РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ

Ще у 1985 року в світову криміналістику прийшов потужний метод ідентифікації особи – генотипоскопія в біологічній експертизі, заснований на аналізі дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК) [1, с. 326]. Цей метод дозволяє ідентифікувати особу за біологічними слідами людини і є одним з ефективних засобів під час доказування причетності підозрюваного до вчиненого злочину. Завдання слідчих органів становить впровадження в систему доказів все більш широких сучасних можливостей судових експертиз. Ефективне розслідування таких видів злочинів як вбивства, пограбування, зґвалтування часто не можливе без використання ДНК-аналізу. Сьогодні метод ДНК-аналізу дозволяє вирішити проблему ідентифікації конкретної особи навіть за мікрослідами, виявленими на місці події [2, с. 36–37].

Одним із найважливіших завдань судово-медичної експертизи у відділеннях судово-медичної імунології – є ідентифікація наданого на дослідження біоматеріалу, з метою вирішення питання чи належить виявлений матеріал конкретній особі, що є надзвичайно важливим у розслідуванні цілого ряду злочинів. Як в Україні так і у всьому бувшому Радянському Союзі майже до початку 90-х років двадцятого століття основним ідентифікаційним фактором було визначення антигенних властивостей за ізосерологічною системою ABO, за якою все населення поділяється на чотири групи. Зрозуміло, що інформативність такого дослідження невелика. Кардинально положення змінилося з початку 80-х років того ж століття, коли завдяки досягненням у галузі молекулярної генетики, стало можливим досліджувати ДНК з метою ідентифікації. На молекулі ДНК записана вся спадкова інформація про людину. Були вивчені і розшифровані генетичні коди цілого ряду ділянок ДНК, які відтворюють генетичну різноманітність людей. До того ж з'ясувалося, що дослідження ДНК можливе і у біологічному матеріалі, який зазнав змін (тобто матеріал у вигляді плям на різних предметах, як то: висушена кров, сперма, слина тощо). З цього часу цей напрямок в судовій медицині почав стрімко розвиватися і отримав назву «ДНК-аналіз», «генотипоскопія», «судово-медичний ДНК-аналіз», «ДНК-дактилоскопія» тощо.

Дослідження методом ДНК-аналізу є найбільш сучасним серед існуючих видів ідентифікаційних досліджень.

Проблема ідентифікації особи за слідами біологічного походження практично була вирішена з введенням такої унікальної методики молекулярної генетики як полімеразна ланцюгова реакція, що дозволило досліджувати не тільки початковий біоматеріал, який був направлений на

дослідження, а і збільшити його кількість багаторазово, що, по-суті, дає можливість аналізувати матеріал однієї клітини. Тобто, ДНК-аналіз стає все більш важливим засобом у боротьбі із злочинністю. Він дозволяє не тільки сприяти інформації щодо осіб, які проходять у справі, але і вже на ранніх стадіях розслідування дає можливість сприяти розшуку злочинця (завдяки базі даних ДНК).

Призначення експертизи методом ДНК-аналізу є найбільш доцільним після проведення ідентифікаційних імунологічних, цитологічних та криміналістичних експертиз коли визначена видова та групова належність об'єкту, інші ідентифікаційні ознаки. Проведення комплексного ідентифікаційного дослідження сприяє одержанню найбільш повної та достовірної інформації про об'єкт.

Досліджуються будь-які біологічні сліди, які містять ДНК – кров, сперма, цибулинки волосся, кістки, рештки органів та тканин. Строк утворення слідів вирішального значення для проведення дослідження немає.

У постановках про призначення експертизи, крім загальних обставин справи, повинні бути викладені дані про наявність у учасників події ушкоджень та кровотеч, номер та дата акту судово-медичного дослідження.

Разом із постановою обов'язково надсилаються речові докази, протокол їх огляду, зразки біоматеріалу та судово-медична документація, як при первинних так і при додаткових і повторних експертизах. Крім цих матеріалів, повинні додаватися документи первинного судово-медичного імунологічного дослідження, а при необхідності протоколи огляду та відбору речових доказів або ж всі матеріали справи.

Використання даного методу ідентифікації особи за біологічними слідами дозволяє вирішити ряд завдань:

По-перше, встановити належність біологічних слідів (кров, сперма, слина, волосся, м'язова, епітеліальна та кісткова тканини) виявлених на місці злочину конкретній особі, яка підозрюється у його вчиненні.

По-друге, встановити, що біологічні сліди, вилучені з місць нерозкритих злочинів, належать одній особі. Це дозволяє висунути версію про вчинення серії злочинів однією особою, об'єднати наявну інформацію про розрізнені злочини та під іншим кутом підійти до її оцінки і складання психологічного профілю злочинця.

По-третє, здійснити перевірку ДНК-профілів виділених з біологічних слідів, вилучених з місця нерозкритого злочину за інформаційними базами ДНК-профілів, що формуються правоохоронними органами. Позитивний висновок про встановлення особи, за результатами такого дослідження має оцінюватись нарівні з іншими доказами. Практиці відомі випадки, коли в організмі людини виявлено два ДНК-профілі. Це стало наслідком пересадки кісткового мозку від донора.

По-четверте, диференціювати ДНК у змішаних слідах біологічного походження (звалтування жертви декількома особами) та встановити кількість осіб, яким належить біологічна речовина.

По-п'яте, ідентифікувати останки розчленованого трупа, жертв катастроф або загибелі людей у місцях бойових дій чи терористичних актів, коли близькі родичі живі (з жовтня 2014 р. створено базу ДНК-профілів, що дозволяє встановити загиблих в зоні АТО).

По-шосте, встановити, чи є родинні зв'язки між особами у випадках спірного батьківства, дітовбивства, крадіжки чи підміни дітей, а також братами та сестрами [3, с. 39–40].

Також вирішуються питання:

- встановлення статевої належності біологічних слідів і об'єктів;

- діагностичного типування з метою наступної ідентифікації з об'єктами злочинів або нещасних випадків;

- настання вагітності після звалтування з метою встановлення, що вагітність настала від підозрюваного і що він є генетичним батьком дитини або виключити це;

- дітовбивств (в т.ч. новонароджених), викраденні дітей, підміни їх у пологовому будинку для встановлення, чи являються особи, що проходять у справі батьками дитини;

- встановлення чи являються останки або частини трупа останками однієї людини і чийми саме за дослідженням зразків близьких родичів;

- відсутності підозрюваного – зберегти біологічний об'єкт для наступної ідентифікації, коли підозрюваний з'явиться;

- встановлення зиготності близнюків;

- встановлення родинності.

У названих випадках дослідженню підлягають: кров, слина, сперма, волосся, кістки, зуби, нігті, піднігтьовий вміст, інші тканини, органи, або окремі частини тіла. Це можуть бути зразки біоматеріалу як від живих осіб або трупів, так і сліди на речових доказах; матеріали кримінальних та цивільних справ, вивчення яких вимагає спеціальних знань у галузі молекулярної біології і генетики.

Потрібно відмітити, що дослідження біологічних слідів людини має здійснюватися за різними напрямками для отримання об'єктивної інформації не тільки про джерело їх походження (конкретну людину), але і відповідність часу утворення біологічних слідів, часу вчинення злочину. Якщо злочинець заздалегідь приготував предмет з біологічним матеріалом, а потім підкинув його на місце злочину цей час буде відрізнятися, що потребує ретельної перевірки і співставлення з іншими доказами у провадженні.

На завершення слід зазначити, що проблемою сьогодення в Україні в царині криміналістики для прогресивнішого і сучасного розвитку застосування молекулярно-генетичних досліджень для ідентифікації особи злочинця та доведення причетності особи до

вчинення злочинів є створення єдиної Національної бази генетичних ознак; мала чисельність існуючих лабораторій в Україні; повільне наповнення бази ДНК-профілями осіб, які підозрювались або обвинувачувались у вчиненні злочинів; створення єдиного банку даних ДНК-аналізу. Для цього варто подбати, насамперед, про нормативно-правову та матеріально-технічну бази.

Список використаних джерел

1. Торвальд Ю. Век криміналістики / Ю. Торвальд. – М. : Прогресс, 1984. – 326 с.

2. Ковалевська Є. В. Значення використання генотипоскопії як виду спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів / Ковалевська Є. В. // Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів: збірник матеріалів круглого столу, 2015. - С. 36-37. - Київ.

3. Лук'янчиков Є.Д. Використання ДНК-аналізу в кримінальному впровадженні експертизи / Лук'янчиков Є.Д. // Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів: збірник матеріалів круглого столу, 2015. - С.39-40. - Київ.

Чуприна Олена Віталіївна,

професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат медичних наук,
доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Сучасний етап реформування МВС України вимагає вироблення єдиної політики в галузі відомчої освіти, оптимізації системи наявних навчальних закладів, забезпечення дотримання принципів безперервності освіти та якісного поєднання теорії з практикою, створення при цьому ефективного та професійного кадрового ядра.

Практика свідчить, що майже третина постраждалих під час катастроф мирного часу потребують надання домедичної допомоги за життєвими показниками. Важливим у підготовці поліцейських беззаперечно є вміння усунути негативні наслідки для здоров'я людей під час надзвичайних ситуацій природного, техногенного чи соціального характеру (стихійного лиха, великої виробничої аварії, транспортної катастрофи, групових порушень публічного порядку) [1, с. 3].

Проходження єдиного курсу першої допомоги співробітниками екстрених служб є світовою практикою. В Європі та США базовий курс для рятувальних та поліцейських служб має назву First Responder. Головною ідеєю цього курсу є навчання «розмовляти однією мовою» рятувальників всіх екстрених служб [2, с. 511].

Поділяємо позицію Л. Шостак стосовно того, що основним принципом підготовки з домедичної допомоги поліцейських є її